

ضرورت آموزش چندفرهنگی در پیش دبستان

اشاره

چندگانگی فرهنگی یا چندفرهنگی گرایی^۱ نوعی ایدئولوژی است که بر مبنای آن انسان‌هایی از اقوام، نژاد و ملیت‌های گوناگون با داشتن حقوق شهروندی یکسان در یک مکان (مثلاً یک کشور) با هم زندگی می‌کنند. از آنجا که برخی از خانواده‌ها نیز چندفرهنگی هستند، پدیده «چندفرهنگی»، به اشتراک‌گذاری فرهنگ‌ها محسوب می‌شود.

یکی از مهم‌ترین و -شاید به جرئت بتوان گفت- سخت‌ترین وظایف مربیان پیش‌دبستانی آشنا ساختن کودکان پیش‌دبستانی با تنوع فرهنگی و احترام به فرهنگ‌هاست. برای کشوری با تنوع فرهنگی، لازم است که شهروندان جامعه از دوران طفولیت با حس احترام، همدلی و همراهی با اقوام دیگر پرورش یابند و آموزش‌های برابر ببینند. با توجه به نظر کمیسیون آموزش چندفرهنگی^۲ مبتنی بر ایجاد فرصت‌های یادگیری بیشتر در پدیده تنوع فرهنگی، آموزش چندفرهنگی نه تنها تهدید نیست بلکه یک ضرورت تلقی می‌شود و لازم است به این مهم، در دوران شکل‌گیری شخصیت کودک توجه شود تا در سایه احترام به فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌ها و هویت قائل شدن برای آن‌ها، جامعه به توسعه‌یافتگی نزدیک گردد. پیتز مک لارن^۳ صاحب‌نظر معروف در حوزه برنامه‌درسی و طراح ایده پداگوژی تفاوت^۴، فرهنگ را حوزه‌گفتمانی در نظر می‌گیرد که دارای صداها و مشترکی است که به ندرت از یک برنامه‌درسی ملی که حتی سعی در انعکاس چندفرهنگی دارد، حمایت می‌کند.

کلیدواژه‌ها: آموزش، چند فرهنگی، پیش‌دبستانی

اهداف و ابعاد آموزش چندفرهنگی

هدف از آموزش چندفرهنگی این است که کودکان در سال‌های

یکی از
مهم‌ترین و
سخت‌ترین
وظایف مربیان
پیش‌دبستانی
آشنا ساختن
کودکان
پیش‌دبستانی
با تنوع
فرهنگی و
احترام به
فرهنگ‌هاست

اولیه آموزش‌پذیری تفاوت‌ها و شباهت‌های خود و دیگر اقوام را بشناسند و فرصتی برای آنان ایجاد شود که بدانند همه افراد، به‌رغم اختلافاتشان اشتراکاتی نیز دارند، مانند اقوام کرد، ترک، لر و بلوچ که علاوه بر زبان و گویش مادری خود دارای زبان ملی نیز هستند. کودکان در آموزش چندفرهنگی متوجه می‌شوند که افراد با فرهنگ‌های گوناگون هم منحصربه‌فردند و هم دارای اشتراک، و بدین ترتیب آنان احترام به اقوام و باورهایشان را می‌آموزند. از دیگر اهداف آموزش چندفرهنگی می‌توان به همکاری‌های اجتماعی اشاره کرد. همان‌طور که کودکان به وجود تفاوت‌ها و تشابه‌ها در میان افراد پی می‌برند، یاد می‌گیرند که چطور در کنار یکدیگر فعالیت کنند. آموزش چندفرهنگی به کودکانی که در اقلیت فرهنگی قرار دارند یاد می‌دهد که چگونه از مهارت‌های اجتماعی‌شان در چنین محیط‌هایی استفاده کنند و هنگامی که کودکان دیگر متوجه ارزش فرهنگ و سنن آنان می‌گردند، اعتمادبه‌نفس آنان تقویت می‌شود. برنامه آموزشی اوان کودکی که دارای حساسیت‌های فرهنگی و به عبارتی آموزش چندفرهنگی باشد، با یکپارچه‌سازی فرهنگ‌ها باعث تقویت عزت‌نفس کودکان و استفاده بهینه از تجارب یادگیری آنان می‌شود. یکی از مشکلات انسان امروز، ناتوانی او در تاب‌آوری و پذیرش آرا و عقاید دیگران است. در مقابل، از نقاط مثبت آموزش فرهنگی در دوران کودکی آموزش

چندقومیتی کشور تربیت کنند. برخی مهارت‌های اساسی شایستگی فرهنگی برای مریبان عبارت‌اند از:

– ارزش نهادن به تنوع فرهنگی، یعنی احترام گذاشتن به زمینه‌های مختلف فرهنگی، آداب و رسوم و راه‌های برقراری ارتباط با سنت‌های اقوام و پذیرش آن‌ها؛

– مطلع فرهنگی بودن، یعنی مربی بداند کی و کجا از تجربه‌های خود در میان خانواده، مهد کودک و جامعه استفاده کند؛

– آگاهی از تعبیرهای فرهنگی، یعنی مربی از تعاملات و ارتباطات میان فرهنگی که باعث سوءتعبیر می‌شوند، مطلع باشد و با آن‌ها رفتار و برخورد مناسبی داشته باشد تا به سوءتعبیر بدل نگردد؛

– استفاده از فهم فرهنگی، یعنی مربی بتواند از دانش چندفرهنگی خود برای درک بهتر و آگاهی از تجارب و دانش پایه کودکان در جهت پرورش و آموزش آنان و خلق محیط آموزشی چندفرهنگی استفاده کند. با وجود چنین توانایی و مهارتی، مربی قادر خواهد بود روش یادگیری کودکان با فرهنگ‌های متعدد را تشخیص دهد و در آموزش و خدمت‌رسانی به نظام آموزشی چندفرهنگی عملکرد مناسبی داشته باشد.

در مراکز پیش‌دبستانی، مدیران با ایجاد احترام به فرهنگ‌ها از راه به‌کارگیری مهارت‌های مدیریتی تنوع فرهنگی در میان مریبان و خانواده‌ها و کودکان، در آتیه نظام آموزشی تأثیر بسزایی دارند؛ چرا که در جامعه ایران، «ایرانی بودن» نقطه اشتراک فرهنگ‌هاست و تنوع اقوام و مذاهب باعث زیباتر شدن تابلوی خوش آب و رنگ ترسیم شده به دست لر و ترک، فارس و بلوچ، مسلمان و ارمنی و... می‌شود. نقاشی زیبایی که مرکزیت آن ایرانی بودن و طرح و نگارهای آن تنوع آداب و رسوم و مذهب و زبان است.

در مراکز پیش‌دبستانی آموزش چندفرهنگی مستلزم آشنایی مریبان با خرده‌فرهنگ‌ها و احترام به آن‌ها و نیز خلاقیت است که

تاب‌آوری، پذیرش دیگران و احترام به آنان با وجود هر نوع تفاوت است.

صلاحیت و شایستگی مربی در آموزش چندفرهنگی

همه می‌دانیم که مربی یا معلم پیش‌دبستانی یکی از مؤلفه‌های مهم در پرورش کودکان است؛ بنابراین، در بحث توانمندسازی و آشنایی کودکان با مقوله تنوع فرهنگی و تفاوت‌های قومیتی، وجود مربی توانمند بسیار اساسی و حائز اهمیت است. امروزه در بیشتر مهدهای کودک و مراکز پیش‌دبستانی برای آشنایی با فرهنگ‌ها در «واحد کار» و با استفاده از برنامه درسی گردشگری، کودکان را با لباس‌ها و تا حدودی غذاهای متفاوت اقوام آشنا می‌سازند. برنامه درسی گردشگری در جایگاه خود ارزشمند است اما برای رسیدن به اهداف آموزش و پرورش چندفرهنگی، از جمله پیش‌برد آزادی، عدالت و کرامت انسانی کافی نیست. مریبانی که دانش، مهارت و نگرش کافی نسبت به مقوله تنوع فرهنگی را دارند، می‌توانند به نظام آموزشی چندفرهنگی و ارزشمندی آن کمک کنند. آگاهی از تفاوت‌ها، ویژگی‌ها و تجارب قومی باعث می‌شود کودکان به‌طور مؤثرتری پرورش یابند و این خودبه‌خود ما را به سمت آموزش فرهنگی پاسخ‌گو در سال‌های آتی سوق می‌دهد؛ بنابراین، لازم است مریبان پیش‌دبستان مهارت‌ها و شایستگی‌های فرهنگی قوی داشته باشند تا بتوانند نسلی موفق برای جامعه

در مراکز پیش‌دبستانی آموزش چندفرهنگی مستلزم آشنایی مریبان با خرده‌فرهنگ‌ها و احترام به آن‌ها و نیز خلاقیت است

که مثلاً چرا و چگونه اسم کودکان را انتخاب کرده‌اند.

– به نحوه برگزاری مراسم و اعیادی مانند نوروز، که یک جشن ملی است، در میان اقوام مختلف و آداب و سنن آنان برای برپایی این عید ملی احترام بگذارید و از والدین آنان درباره آنچه بین این اقوام مرسوم است سؤال کنید و در هر جشن، سهمی نیز به معرفی اقوام بدهید.

سخن آخر

امروزه با توجه به سبک زندگی مردم و افزایش مهاجرت‌ها، لازم است برنامه‌ریزان درسی از سال‌های قبل از دبستان به این مسئله مهم بیشتر توجه کنند. از آنجا که برنامه درسی چندفرهنگی یکی از ارکان رشد و توسعه و پیشرفت کشورهای دارای تنوع فرهنگی است، برنامه درسی رسمی به‌عنوان یک سند سیاسی – فرهنگی برای رشد و تعالی کشور ملزم به طراحی برنامه درسی چندفرهنگی از پیش‌دبستان تا دانشگاه خواهد بود (صادقی، علی‌رضا، ۱۳۹۱). وجود آموزش چندفرهنگی به‌صورت رسمی باعث تربیت نسلی می‌شود که علاوه بر حفظ فرهنگ و هویت خود، برای دیگر فرهنگ‌ها نیز احترام و ارزش قائل است. نکته آخر اینکه چنانچه برنامه‌ریزان و مجریان تعلیم‌وتربیت از آموزش چندفرهنگی با توجه به مقتضیات بومی در ایران اسلامی درک صحیح نداشته باشند، نمی‌توان به انسجام و وحدت فرهنگی و ائتلاف اقوام برای رشد و بالندگی در کشور امیدوار بود.

پی‌نوشت‌ها

1. Multiculturalism
2. ASCD (Association for Supervision and Curriculum Development)
3. Peter Maclaren
4. Pedagogy Of Difference
5. Culturally Responsive Teaching
6. Circle Time

منابع

۱. آذرقلی‌زاده و همکاران. (۱۳۹۰). نقش به‌کارگیری مهارت‌های مدیریت تنوع فرهنگی مدیران در ارتقای سطح مشارکت اجتماعی دانش‌آموزان. فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره چهارم، شماره ۴، ص ۱۸۴ – ۱۵۹.
۲. صادق‌قلی، علی‌رضا. (۱۳۹۱). تبیین برنامه درسی چندفرهنگی و چگونگی اجرای آن در نظام برنامه‌ریزی درسی ایران. فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، سال هفتم، شماره ۲۶ – ۳۲، ص ۱۱.
۳. فتحی واجارگاه، کوروش. (۱۳۸۶). برنامه درسی به‌سوی هویت‌های جدید، شرحی بر نظریات معاصر برنامه درسی، تهران: آبیژ.
4. www.teachermatch.org
5. www.ascd.org

در مراکز و مهدهای کودک مربیانی که خود از فرهنگ‌های گوناگون هستند، بهترین بستر برای آشناسازی کودکان و حتی دیگر همکاران خود با فرهنگ خویشانند

در اینجا در مورد آن چند پیشنهاد مطرح می‌شود:

– در مراکز و مهدهای کودک مربیانی که خود از فرهنگ‌های گوناگون هستند، بهترین بستر برای آشناسازی کودکان و حتی دیگر همکاران خود با فرهنگ خویش‌اند. آنان می‌توانند به منظور پیوند خرده‌فرهنگ‌ها، شخصیت‌های فرهنگی، اجتماعی، ادبی و مذهبی قوم خود را معرفی کنند.

– استفاده از رسانه‌ها نقش بسیار مهمی در معرفی فرهنگ‌ها و ارزش‌دهی به آن‌ها ایفا می‌کند. بهتر است از ابزارهای رسانه‌ای، که معرف اقوام و مذاهب و مراسم مربوط به هر فرهنگ با دیده احترام است، برای نمایش به کودکان استفاده شود. برای مثال، مربیان و مدیران مهدها و مراکز پیش‌دبستانی یا فراتر بگذارند و خود به‌طور خلاقانه رسانه فرهنگی مناسب تولید کنند. به این ترتیب، می‌توانند ضمن آموزش چندفرهنگی، از فعالیت‌های آموزشی مختلف فیلم و عکس بگیرند و در زمان فعالیت آزاد گروهی دوباره آن را به کودکان نمایش دهند. از آنجا که کودکان با تکرار یاد می‌گیرند، با دیدن هنرنمایی خودشان هم می‌آموزند و هم با اعتمادبه‌نفس بیشتری در فعالیت‌ها شرکت خواهند کرد.

– برای مشارکت بیشتر خانواده‌ها و احترام گذاشتن به فرهنگ آنان، از والدین بخواهید فرهنگ خود را به کودکان معرفی کنند. اگر دقت کنید، هر مرکز پیش‌دبستانی رنگین‌کمان زیبایی از اقوام، مذاهب و فرهنگ‌های مختلف را به واسطه خانواده‌های متفاوت در خود جای داده است. با توجه به این امر، تحت هیچ شرایطی نباید از توان، استعداد و شایستگی‌های والدین برای آشنایی با تنوع فرهنگی غافل ماند.

– بیشتر ما وقتی از یک فعالیت فرهنگی سخن به میان می‌آید، ابتدا می‌گوییم: برای بچه‌ها کتاب بخوانید، اما برای آموزش چندفرهنگی توصیه می‌شود برای هر قوم و آشنایی با خرده‌فرهنگ‌ها کتاب بسازید! کتابی که شامل زبان یا گویش، باورهای قومی و فرهنگی، سبک لباس پوشیدن، غذاهای محلی و آداب و سنن آن قوم باشد. برای انجام دادن این کار از خانواده‌های داوطلب کمک بگیرید.

– فکر جالبی است اگر مناسبتی فقط برای آشنایی با فرهنگ‌ها و اقوام در نظر گرفته شود و از مربیان و والدین با فرهنگ‌های گوناگون دعوت شود تا با لباس محلی خود در جشن شرکت کنند و درباره آداب و باورهای خود در زمینه‌های مختلف صحبت کنند. شاید یکی از این موضوعات که برای بچه‌ها ملموس است این باشد